

Om tillgängliga medier i skolan

För dig som möter elever

MYNDIGHETEN FÖR
TILLGÄNGLIGA MEDIER

Alla barn har
rätt till litteratur
och information

Ur Barnkonventionen, artikel 17.

Texter som är anpassade på olika sätt kallas för tillgängliga medier. Anpassningen består i att de antingen läses med öronen som talböcker eller taltidningar, med fingrarna som taktila böcker eller att språket är lättläst.

Alla som jobbar inom skolan behöver veta vilka tillgängliga medier som finns och hur man kan hjälpa elever som behöver dem. I den här broschyren får du veta just det, vem som har rätt att använda anpassad litteratur och var den finns.

Myndigheten för tillgängliga medier (MTM) har i uppdrag att se till att alla kan få litteratur och dagstidningar på det sätt som passar dem.

Innehåll

Vilka elever behöver tillgängliga medier?	5
Vad finns det för tillgängliga medier?	6
Det här erbjuder MTM	10
Vad kan man uppnå med tillgängliga medier?	13
Tillgängliga medier är en rättighet	14
Webbplatser med mer information	18

Vilka elever behöver tillgängliga medier?

Det finns många orsaker till att en elev behöver anpassad litteratur. I punktlistan nedan ser du exempel på vad som kan medföra läshinder. Det är viktigt att se till den enskilda elevens behov, snarare än till diagnos.

Exempel på vad som kan medföra läshinder:

- läs- och skrivsvårigheter/dyslexi
- synnedsättning
- rörelsehinder
- intellektuell funktionsnedsättning
- kognitiva funktionsnedsättningar, till exempel autism och adhd
- tillfälligt läshinder på grund av sjukdom eller skada
- annat modersmål än svenska
- missat mycket av undervisningen
- ointresserad av läsning

För att ha rätt att läsa talböcker måste eleven ha en funktionsnedsättning som leder till läshinder. Elever som missat mycket av undervisningen, är ointresserade av läsning eller har annat modersmål än svenska har inte i sig rätt till talböcker. För dessa elever kan lättläst vara en bra ingång till läsning.

Vad finns det för tillgängliga medier?

Talböcker

En talbok är en inläsning av en tryckt bok. En del talböcker innehåller både tal, text och bilder. Text och inläsning är synkroniserade, och i webbspelare, läsprogram eller app kan läsaren följa med i texten på skärmen.

Skillnaden mellan ljudböcker och talböcker är juridisk. Ljudböcker är kommersiella. Talböcker får bara användas av personer som har en funktionsnedsättning som leder till läshinder.

Lättläst litteratur

En lättläst bok är anpassad språkligt och innehållsmässigt. Den använder enklare ord och förutsätter inte att läsaren är bekant med området eller genren.

Lättlästa böcker delas ofta in i olika språknivåer, från väldigt lätt till lite mer krävande. De lättaste böckerna innehåller lite text och många bilder. Lättlästa böcker ges ut av olika bokförlag och kan köpas av alla. Många lättlästa böcker är skrivna direkt på lättläst svenska, men det finns också många återberättelser av kända svenska och utländska böcker.

Lättlästa nyhetstidningar

Att få veta vad som händer i Sverige och världen är en förutsättning för att vara delaktig i det demokratiska samtalet. Därför finns det lättlästa nyhetstidningar. Tidningarna anpassar nyheterna både språkligt och i sättet de presenteras. De förutsätter inte att läsarna har förkunskaper om olika ämnen utan förklarar vad som har hänt och varför.

E-textböcker

En e-textbok innehåller digitalt lagrad text som man läser i en dator och är i första hand avsedd för personer med synnedsättning.

Punktskriftsböcker

En punktskriftsbok är en bok som är tryckt i punktskrift och läses med fingertopparna. Punktskriftsläsare kan själv låna punktskriftsböcker via MTM, från sitt närmaste bibliotek, eller få hjälp via skolbiblioteket.

Teckenspråkig litteratur

Det svenska teckenspråket är ett rörligt och visuellt språk och saknar tryckt form. När tryckta böcker överförs till teckenspråk blir det i form av film. Teckenspråket är inte ett internationellt språk utan skiljer sig åt mellan olika länder.

Taltidningar

Många nyhetstidningar och en del tidskrifter finns som taltidningar. En taltidning läses ofta upp med syntetiskt tal. På mtm.se kan du läsa om vilka tidningar och tidskrifter som finns som taltidningar.

Läromedel

Specialpedagogiska skolmyndigheten ansvarar för anpassade läromedel i grundskola och gymnasium.

Det här erbjuder MTM

- talböcker via Legimus. Både skönlitteratur och faktaböcker för barn, ungdomar och vuxna. Talböcker finns på flera olika språk.
- lättlästa böcker genom LL-förlaget
- den lättlästa nyhetstidningen 8 Sidor
- punktskriftsböcker
- kurslitteratur för studenter på universitet och högskola
- e-textböcker, oftast som högskolelitteratur.
E-text är inte samma sak som e-böcker. Det är ett format som oftast läses med olika hjälpmedel av personer med synnedsättning.

Vad är Legimus?

Legimus är MTM:s digitala bibliotek med talböcker, punktskriftsböcker och e-textböcker. Legimus finns också som app och är anpassad för att ladda ner och läsa talböcker och taltidningar. Appen Legimus finns för både Android och iOS. Läs mer på legimus.se

Kurslitteratur

MTM anpassar obligatorisk kurslitteratur när lärosätesbiblioteket inte kan erbjuda studenten en tillgänglig e-bok. Eller när studenten har behov som går utöver tillgängligheten i den e-bok som biblioteket kan erbjuda.

Vad kan man uppnå med tillgängliga medier?

Väcka läslusten med lättläst

Lättlästa böcker kan hjälpa både vuxna och barn. En ung elev som är ointresserad av läsning och dessutom är en ovan läsare kan ha ett stort motstånd mot texter. Då kan lättlästa böcker hjälpa. En 15-åring kan behöva en bok med en handling som passar sin ålder, men med ett språk som är enklare. Vuxna som lär sig svenska behöver lättlästa böcker med ett enkelt språk men ett innehåll för en vuxen målgrupp.

Läsa med öronen för att nå skriftspråket

För många elever som möter läshinder kan talböcker vara ett värdefullt verktyg för att nå målen i skolan. Med talböcker kan man följa med i texten i boken eller på en skärm, samtidigt som man lyssnar på den. Man kan också välja att bara lyssna.

Läsa med fingrarna

Punktskrift är en taktil skrift som man läser med fingertopparna. MTM gör böcker i punktskrift för vuxna, barn och ungdomar. Taktila bilderböcker framställs för barn med synnedsättning men kan också fungera som ett stöd vid läsning för barn med koncentrationssvårigheter. Oftast bygger den taktila boken på en tryckt förlaga. Hela texten finns med i vanlig tryckt skrift och i punktskrift. Formgivare och experter på MTM gör ett urval av illustrationer som lyfter fram och förtydligar bokens innehåll. Enkla former är viktigt och bilderna tillverkas av material med olika struktur, som tyg, papper och kartong.

Talböcker kan vara ett värdefullt verktyg för att nå målen i skolan.

Tillgängliga medier är en rättighet

Skollag (2010:800) och läroplaner

I 2 kap. 24 a–24 d §§ skollagen står det att elever i grundskola, anpassade grundskolan, specialskola, sameskola, gymnasieskola och anpassade gymnasieskolan ska ha tillgång till ett bemannat skolbibliotek på den egna skolenheten. Det gäller både kommunala och enskilda skolor.

Skolbiblioteket ska användas som en resurs i undervisningen, bland annat för att främja elevernas läsande och medie- och informationskunnighet.

I lagtexten står det att skolbiblioteket ska ha ett allsidigt och målgruppsanpassat utbud av analoga och digitala medier. En viktig del av detta utbud är tillgängliga medier, så som talböcker samt lättlästa böcker och nyheter. Skolbibliotekets personal har en central funktion när det gäller att förmedla anpassad litteratur till eleverna.

I 1 kap. 4 § skollagen framgår att alla barn och elever ska få stöd att utvecklas så långt som möjligt. Skolan ska sträva efter att väga upp för skillnader i elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen.

För elever som möter läshinder kan tillgängliga medier vara en viktig faktor för att de ska kunna ta till sig utbildningens innehåll på samma villkor som sina klasskamrater.

I läroplanerna finns en återkommande formulering som slår fast att undervisningen ska anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. Skolan har ett särskilt ansvar för de elever som av olika anledningar har svårigheter att nå målen för utbildningen. Därför kan undervisningen aldrig utformas lika för alla.

Bibliotekslagen (2013:801)

Skolbiblioteken regleras i skollagen men omnämns även i bibliotekslagen. Den hänvisar i 10 § till skollagens bestämmelser om skolbibliotek eftersom skolbiblioteken är en del av det allmänna biblioteksväsendet.

Prioriterade grupper

4 § Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska ägna särskild uppmärksamhet åt personer med funktionsnedsättning, bland annat genom att utifrån deras olika behov och förutsättningar erbjuda litteratur och tekniska hjälpmedel för att kunna ta del av information.

5 § Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska ägna särskild uppmärksamhet åt de nationella minoriteterna och personer som har annat modersmål än svenska, bland annat genom att erbjuda litteratur på:

- de nationella minoritetsspråken
- andra språk än de nationella minoritetsspråken och svenska
- lättläst svenska

FN:s konvention om barnets rättigheter

Denna konvention kallas i dagligt tal för Barnkonventionen och innehåller bestämmelser om mänskliga rättigheter för barn.

Fyra grundprinciper genomsyrar hela Barnkonventionen:

- Alla barn har samma rättigheter. Ingen får diskrimineras
- Barnets bästa ska beaktas vid alla beslut som gäller barn
- Alla barn har rätt till liv och utveckling
- Alla barn har rätt att uttrycka sin mening och få den respekterad

Ett urval av Barnkonventionens artiklar att luta sig mot i sitt arbete med tillgängliga medier i skolan är:

Artikel 2: Alla barn är lika mycket värda och har samma rättigheter. Ingen får diskrimineras

Artikel 3: Barnets bästa ska alltid komma i främsta rummet vid alla beslut som rör barn

Artikel 12: Alla barn har rätt att uttrycka sin mening i frågor som rör barn

Artikel 17: Alla barn har rätt till litteratur och information

Artikel 23: Alla barn med funktionsnedsättning har rätt till fullvärdigt liv

Artikel 28: Alla barn har rätt till utbildning och grundskolan ska vara avgiftsfri

Webbplatser med mer information

LL-förlaget och andra lättlästa förlag

Det finns flera förlag som ger ut lättlästa böcker. LL-förlaget till exempel. Det är en del av MTM och ger ut lättlästa böcker för unga vuxna och vuxna. Andra förlag är till exempel Hegas, Nypon och Vilja förlag och Argasso:

- ll-forlaget.se
- hegas.se
- nyponochviljaforlag.se
- argasso.se

8 Sidor och andra lättlästa nyhetstidningar

MTM ger ut den lättlästa nyhetstidningen 8 Sidor. Den riktar sig både till barn och vuxna. Andra nyhetstidningar för barn är SvD Junior och Minibladet:

- 8Sidor.se
- svd.se/junior
- minibladet.se

Legimus

Legimus är MTM:s digitala bibliotek för talböcker, punktskriftsböcker och e-textböcker. Här finns också information och inspiration både till dig som förmedlar talböcker och för den som använder dem.

- legimus.se

MTM:s webbplats

På MTM:s webbplats finns mer information om tillgängliga medier i skolan. Där finns också lektioner med uppgifter som är kopplade till en specifik lättläst bok som du kan arbeta med i klassen.

MTM anordnar även seminarier och webinarier om tillgängliga medier, håll gärna utkik efter dem på webbplatsen:

- mtm.se

Följ oss även gärna i sociala medier och prenumerera på våra tre nyhetsbrev:

Nyheter för skolan – vänder sig specifikt till skolor

LL-förlagets nyhetsbrev – om lättläst litteratur

Nytt från MTM – nyheter om tillgänglig läsning i stort

Specialpedagogiska skolmyndigheten, SPSM

SPSM gör läromedel inom områden där den kommersiella marknaden inte täcker behoven. De anpassar också läromedel som ges ut av förlag och ger bidrag och konsultstöd till förlag. SPSM informerar också om vilka specialpedagogiska läromedel och material som finns för elever.

- spsm.se
- spsm.se/hittalaromedel

Tillgängliga medier i skolan

Många elever som möter läshinder behöver anpassade texter, så kallade tillgängliga medier. Den här broschyren beskriver vad det är och vad vi på MTM kan erbjuda. Broschyren vänder sig till dig som arbetar i skolan.

Myndigheten för tillgängliga medier, MTM, är ett nationellt kunskapscentrum för tillgängliga medier. Vi arbetar för att alla ska ha tillgång till litteratur och samhällsinformation utifrån vars och ens förutsättningar. Oavsett läsförmåga eller funktionsnedsättning.

